

नामांक

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--

No. of Questions – 23

No. of Printed Pages – 12

SS-12-Sanskrit Sah.

संस्कृत साहित्यम्
उच्च माध्यमिक परीक्षा, 2022
समय : 2:45 (पादोन होरात्रयम्)
पूर्णाङ्क : 80

परीक्षार्थिभ्यः सामान्य निर्देशाः

- (1) परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रोपरि नामांकः अनिवार्यतः लेख्यः ।
- (2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- (3) प्रत्येकं प्रश्नस्योत्तरं उत्तरपुस्तिकायामेव देयम् ।
- (4) प्रत्येकं प्रश्नभागस्य उत्तरं क्रमानुसारमेकत्रैव लेखितव्यम् ।

SS-12-Sanskrit Sah.

[Turn over

1. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उचितं विकल्पं चित्वा लिखत -

(i) विद्यया किम् अश्नुते ?

- (अ) धनम् (ब) अमृतम्
(स) बलम् (द) शक्तिम्

(ii) वरतन्तुशिष्यः कः आसीत् ?

- (अ) कौत्सः (ब) रघुः
(स) रामः (द) कुबेरः

(iii) उत्पथैः कस्य मनः पारिप्लवं धावति ?

- (अ) लवस्य (ब) रामस्य
(स) कौशल्यायाः (द) जनकस्य

(iv) 'रघुकौत्ससंवादः' इति पाठः कस्मात् ग्रन्थात् संकलितः ?

- (अ) रामायणात् (ब) महाभारतात्
(स) रघुवंशात् (द) कुमारसम्भवात्

(v) शुकनाशः कम् उपदिशति ?

- (अ) श्रीहर्षम् (ब) तारापीडम्
(स) शूद्रकम् (द) चन्द्रापीडम्

(vi) कीदृशे मनसि उपदेशगुणाः प्रविशन्ति ?

- (अ) अपगतमले (ब) समागतमले
(स) स्वागतमले (द) अत्यागतमले

(vii) प्रोद्दीप्ते भवने किं नोचितम् ?

- (अ) बहिर्गमनम् (ब) कूपखननम्
(स) जलसेचनम् (द) मृत्क्षेपणम्

1

(viii) पृथिव्याः कति भेदाः ?

- (अ) सप्त (ब) पञ्च
(स) त्रयः (द) चत्वारः

1

(ix) 'स च द्विगुणितो मेघमालाभिः ।' अत्र 'सः' सर्वनामपदस्थाने संज्ञापदं किम् ?

- (अ) झञ्जावातः (ब) सायं समयः
(स) अन्धकारः (द) स्वभाववृत्तः

1

(x) 'यथेच्छं निर्दयं च पशुघातं कुर्वन्ति ।' रेखाङ्कितपदस्य विलोमार्थकं पदं किमस्ति ?

- (अ) यथेच्छं (ब) सदयम्
(स) पशुघातं (द) कुर्वन्ति

1

(xi) 'अश्रुधारा आर्दीकरोति स्म पत्रस्य अर्धाधिकभागम् ।' अत्र कर्तृपदं किम् ?

- (अ) पत्रस्य (ब) आर्दीकरोति
(स) अर्धाधिकभागम् (द) अश्रुधारा

1

(xii) षोडशवर्षदेशीयो गौरो युवा कः आसीत् ?

- (अ) राजकुमारचन्द्रापीडः (ब) शिववीरचरः
(स) मन्त्रिशुकनाशः (द) महाराजरघुः

1

2. अधोलिखितानि रिक्तस्थानानि निर्देशानुसारं पूर्यत -

(क) प्रकृतिप्रत्ययस्य संयोगं कुरुत -

(i) पुस्तकं _____ गीतं गायति । (पठ् + शतृ)

(ii) उद्यानं _____ विचरामि । (गम् + क्त्वा)

(ख) प्रकृतिप्रत्ययस्य विभागं कुरुत -

(i) वचसा सततं _____ । (वदनीयम्)

(ii) यथाशक्ति दानं _____ । (दातव्यम्)

(ग) उचितं विभक्तिप्रयोगं कुरुत -

(i) मोहनः _____ उपवसति । (ग्राम)

(ii) बालकः _____ बिभेति । (सिंह)

3. (क) अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

(i) वेदानाम् अन्तिमो भागः कः ?

(ii) संगीतशास्त्रस्य आधारः कः वेदः अस्ति ?

(iii) महाकविसुबन्धुकृतः एक एव प्रसिद्धः ग्रन्थः कः ?

(iv) 'अभिज्ञानशाकुन्तलम्' इति नाटकं केन रचितम् ?

(v) अर्थगौरवं कस्य प्रसिद्धम् अस्ति ?

(vi) 'हरनामामृतम्' महाकाव्यस्य नायकः कः ?

(vii) मानवंशमहाकाव्यस्य प्रणेता कः ?

(viii) 'लेनिनामृतम्' महाकाव्यस्य प्रधानरसः कः ?

(ix) 'चन्द्रमहीपतिः' उपन्यासस्य प्रणेता कः ?

(x) 'प्रबन्धमञ्जरी' ग्रन्थस्य रचयिता कः ?

(ख) अधोलिखितयोः रेखाङ्कितपदयोः सूत्रोल्लेखपूर्वकं विभक्तिनिर्देशं कुरुत -

(i) शिक्षकेन सह छात्रः गच्छति ।

1

(ii) हिमालयात् गङ्गा प्रभवति ।

1

खण्ड - ब

4. अधोलिखितछन्दसां कस्यचिदेकस्य लक्षणोदाहरणं च लिखत -

2

(i) उपजातिः

(ii) अनुष्टुप्

5. अधोलिखितयोः पद्यांशयोः कस्यचिदेकस्य गणचिह्नं प्रदर्शयन् छन्दसः नामोल्लेखं कुरुत -

2

(i) त्वमेव माता च पिता त्वमेव ।

(ii) पापान्निवारयति योजयते हिताय ।

6. अधोलिखितेषु अलङ्कारेषु द्वयोः अलङ्कारयोः लक्षणोदाहरणं च लिखत -

1 + 1 = 2

(i) यमकम्

(ii) श्लेषः

(iii) अर्थान्तरन्यासः

7. अधोलिखितयोः एकस्य अलङ्कारस्य नामोल्लेखं कुरुत -

1 + 1 = 2

(i) वहन्ति वर्षन्ति नदन्ति भान्ति ।

(ii) निःश्वासान्ध इवादर्शश्चन्द्रमा न प्रकाशते ।

8. अधोलिखितप्रश्नयोः उत्तराणि लिखत -

1 + 1 = 2

(i) आदिलघुः कः गणः भवति ?

(ii) उपमानेन उपमेयस्य सम्भावना कस्मिन् अलङ्कारे भवति ?

9. अधोलिखितस्य पद्यस्य अन्वयं कुरुत -
विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभयं स ह ।
अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा, विद्ययाऽ मृतमश्नुते ॥

अथवा

सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।
वृणुते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पदः ॥

10. अधोलिखितानां शब्दानाम् अर्थं लिखत -

- (i) उत्सङ्गे (ii) मातरिश्वा
(iii) सदसि (iv) प्रपेदे

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

11. अधोलिखितयोः पदयोः सूत्रोल्लेखपूर्वकं सन्धिविच्छेदं कुरुत -

- (i) सत्कारः (ii) उपेन्द्रः

$1 + 1 = 2$

12. अधोलिखितपदयोः सूत्रोल्लेखपूर्वकं सन्धिं कुरुत -

- (i) जन + एकता (ii) वाक् + ईशः

$1 + 1 = 2$

अधोलिखितम् अपठितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत -

इदं हि विज्ञानप्रधानं युगम् । 'विशिष्टं ज्ञानं विज्ञानम्' इति कथ्यते । अस्यां शताब्द्यां सर्वत्र विज्ञानस्यैव प्रभावो दरीदृश्यते । अधुना नहि तादृशं किमपि कार्यं यत्र विज्ञानस्य साहाय्यं नापेक्षते । आवागमने, समाचारप्रेषणे, दूरदर्शने, सम्भाषणे, शिक्षणे, चिकित्साक्षेत्रे, मनोरञ्जनकार्ये, अन्नोत्पादने, वस्त्रनिर्माणे, कृषिकर्मणि, तथैवान्य कार्यकलापेषु विज्ञानस्य प्रभावस्तदपेक्षा च सर्वत्रैवानुभूयते ।

सम्प्रति मानवः प्रकृतिं वशीकृत्य तां स्वेच्छया कार्येषु नियुङ्क्ते । तथाहि वैज्ञानिकैः अनेके आविष्काराः विहिताः । मानवजातेः हिताहितम् अपश्यद्भिः वैज्ञानिकैः राजनीतिविज्ञैर्वा परमाणुशक्तेः अस्त्रनिर्माणे एवं विशेषतः उपयोगः विहितः । तदुत्पादितं च लोकध्वंसकार्यम् अतिघोरं निर्घृणं च । अतः अस्य मानवकल्याणार्थमेव प्रयोगः करणीयः ।

13. एकपदेन उत्तरत -

- (i) इदं युगं कीदृशम् ?
(ii) कैः आविष्काराः विहिताः ?

$1 + 1 = 2$

14. पूर्णवाक्येन उत्तरत - 1 + 1 = 2
- (i) विज्ञानं किं कथ्यते ?
- (ii) परमाणुशक्तेः कस्मिन् उपयोगो विहितः ?

15. भाषासम्बद्धकार्यम् - $\frac{1}{2} \times 4 = 2$
- (i) 'लोकध्वंसकार्यम् अतिघोरं निर्घृणं च' अस्मिन् वाक्ये विशेष्यपदं किम् ?
- (ii) अतः अस्य मानवकल्याणार्थमेव प्रयोगः करणीयः अत्र 'अस्य' इति पदस्य स्थाने संज्ञापदं किम् ?
- (iii) 'एकत्र' इति पदस्य विलोमपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।
- (iv) 'मानवः प्रकृतिं कार्येषु नियुङ्क्ते ।' अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किम् ?

16. उपर्युक्तगद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत । 2

खण्ड-स

17. अधोलिखितेषु कयोश्चिद् द्वयोः सप्रसङ्गहिन्दीभाषया भावार्थं लिखत - $1\frac{1}{2} + 1\frac{1}{2} = 3$
- (i) 'स्वर्गभूमिं कुशीति वदन्ति ।'
- (ii) यो यस्य मित्रं नहि तस्य दूरम् ।
- (iii) सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्तः ।
- (iv) नाशयति च पुरुषमत्यासङ्गो विषयेषु ।

18. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एतदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत - 1 × 3 = 3

भवादृशा एव भवन्ति भाजनान्युपदेशानाम् । अपगतमले हि मनसि विशन्ति सुखेनोपदेशगुणाः । हरति अतिमलिनमपि दोषजातं गुरूपदेशः । गुरूपदेशश्च नाम अखिलमलप्रक्षालनक्षमम् अजलं स्नानम् । विशेषेण तु राज्ञाम् । विरला हि तेषाम् उपदेष्टारः । राजवचनमनुगच्छति जनो भयात् ।

प्रश्नाः

- (i) जनो भयात् कम् अनुगच्छति ? (एकपदेन उत्तरत)
- (ii) गुरूपदेशः कीदृशं स्नानं वर्तते ? (पूर्णवाक्येन उत्तरत)
- (iii) 'विरला हि तेषाम् उपदेष्टारः ।' अत्र 'तेषाम्' सर्वनामपद-स्थाने संज्ञापदं लिखत ।

अथवा

श्रीनायारस्य दायित्वग्रहणस्य एकमासाभ्यन्तरे बहुदिनेभ्यः स्थगितानां विविधसमस्यानामपि समाधानं जातम् । सर्वकार्यं त्यक्त्वा अपरस्य सहकारस्तस्य परमधर्मः । सः प्रतिमासं प्रथमदिवसे स्ववेतनस्य अर्धाधिकं भागं केरलं प्रेषयति स्म । तेनानुमीयते तस्य राज्येन सह अस्ति कश्चित् सम्पर्कः ।

प्रश्नाः

- (i) श्रीनायारः स्ववेतनस्य भागं कुत्र प्रेषयति स्म ? (एकपदेन उत्तरत)
- (ii) विविधसमस्यानां समाधानं कदा जातम् ? (पूर्णवाक्येन उत्तरत)
- (iii) 'तस्य राज्येन सह अस्ति कश्चित् सम्पर्कः ।' अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

19. अधोलिखितं पद्यं पठित्वा एतदाधारितप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत -

1 × 3 = 3

जनस्य साकेतनिवासिनस्तौ,
द्वावप्यभूतामभिनन्द्यसत्त्वौ ।
गुरुप्रदेयाधिकनिःस्पृहोऽर्थी,
नृपोऽर्थिकामादधिकप्रदश्च ॥

प्रश्नाः

- (i) गुरुप्रदेयाद् अधिकं धनं कः न स्वीकरोति ? (एकपदेन उत्तरत)
- (ii) कौ अभिनन्द्यसत्त्वौ अभूताम् ? (पूर्णवाक्येन उत्तरत)
- (iii) 'अभूताम्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

अथवा

केयूराणि न भूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्ज्वलाः,
न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालङ्कृता मूर्धजा ।
वाण्येका समलङ्करोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते,
क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम् ॥

- (i) पुरुषं का समलङ्करोति ? (एकपदेन उत्तरत)
- (ii) कीदृशं भूषणं न क्षीयते ? (पूर्णवाक्येन उत्तरत)
- (iii) 'क्षीयन्ते' क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

20. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा एतदाधारितप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत -

लवः : (सगर्वम्) अहो ! संदीपनान्यक्षराणि ।

बटवः : किमुच्यते ? प्राज्ञः खलु कुमारः ।

लवः : भो भोः ! तत्किमक्षत्रिया पृथिवी ? यदेवमुद्घोष्यते । (नेपथ्ये) रे, रे, महाराजं प्रति कः
क्षत्रियः ?

लवः : धिग् जाल्मान् ।

यदि नो सन्ति सन्त्येव केयमद्य विभीषिका ।

किमुक्तैरेभिरधुना तां पताकां हरामि वः ॥

हे बटवः ! परिवृत्य लोष्ठैरभिघ्नन्त उपनयतैनमश्वम् ।

एष रोहितानां मध्येचरो भवतु ।

OFFICE COPY

प्रश्नाः

- रोहितानां मध्येचरः कः भवतु ? (एकपदेन उत्तरत)
- 'महाराजं प्रति कः क्षत्रियः ?' अत्र महाराजपदं कस्य कृते प्रयुक्तम् ? (पूर्णवाक्येन उत्तरत)
- 'संदीपनानि अक्षराणि' इत्यत्र विशेषणपदं किम् ?

अथवा

लवः : (प्रविश्य, स्वगतम्) अविज्ञातवयः क्रमौचित्यात् पूज्यानपि सतः कथमभिवादयिष्ये ?
(विचिन्त्य) अयं पुनरविरुद्धप्रकार इति वृद्धेभ्यः श्रूयते । (सविनयमुपसृत्य) एष वो लवस्य
शिरसा प्रणामपर्यायः ।

अरुन्धतीजनकौ : कल्याणिन् आयुष्मान् भूयाः ।

कौशल्या : जात ! चिरं जीव ।

अरुन्धती : एहि वत्स ! (लवमुत्सङ्गे गृहीत्वा आत्मगतम्) दिष्ट्या न केवलमुत्सङ्गश्चिरान्मनोरथोऽपि
मे पूरितः ।

| Turn over

प्रश्नाः

- (i) लवः कस्य उत्सङ्गे उपविष्टः ? (एकपदेन उत्तरत)
- (ii) "जात ! चिरं जीव ।" इति का उक्तवती ? (पूर्णवाक्येन उत्तरत)
- (iii) 'शीघ्रम्' इति पदस्य विलोमपदं नाट्यांशात् चित्वा लिखत ।

खण्ड-द

21. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - (केचित् चत्वारः)

1 × 4 = 4

- (i) भगवान् त्वां दीर्घजीवनं कारयतु ।
- (ii) राजा सिंहासने उपवेष्टुं गच्छति ।
- (iii) रघुः विश्वजित् नामकम् अध्वरम् अनुतिष्ठति स्म ।
- (iv) निर्मला बुद्धिः यौवनारम्भे कालुष्यमुपयाति ।
- (v) मनुष्याणां हिंसावृत्तिस्तु निरवधिः ।
- (vi) पृथिव्याः दार्शनिकैः सप्तधा विभागः कृतः ।

22. निम्नलिखितवाक्यानां संस्कृतानुवादं कुरुत (केचित् चत्वारः)

1 × 4 = 4

- (i) कामेश मधुर फल खाता है ।
- (ii) हरिण तेज दौड़ता है ।
- (iii) कृष्ण के साथ राधा नाचती है ।
- (iv) बालक को मिठाई अच्छी लगती है ।
- (v) चोर राजा से डरता है ।
- (vi) कवियों में कालिदास श्रेष्ठ है ।

23. अधोलिखितयोः कमपि विषयं स्वीकृत्य 50-60 शब्देषु संस्कृतभाषायां लघुनिबन्धं लिखत -

4

‘विद्यायाः महत्त्वम्’

OFFICE COPY

अथवा

‘मम प्रियग्रन्थः’

DO NOT WRITE ANYTHING HERE!

